

BURHANEDDİN BELHÎ VE TÜRKÇE MEKTUPLARI

Yrd. Doç.Dr. Yusuf ÖZ
Selçuk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi
Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü

Özet

Burhaneddin Belhi, İbnülemin'in ifadesiyle "seyyar şair" şairi, Abdullah Cevdet'in değerlendirmesiyle "Nevâî" denginde bir şair ve ediptir. 1849 yılında Afganistan'ın Belh şehrine bağlı Kunduz'da doğmuştur. Saygın ve köklü bir aileden gelir. Yenâbî'u'l-mevedde yazarı Şeyh Süleyman Belhi'nin oğlu, Melami-Hamzavi şeyhi Abdülkadir Belhi'nin kardeşidir. Afganistan Türkistanı bölgesinden olan Belhî ailesi, Afganistan'daki İngiliz işgali ve iç çatışmalar nedeniyle Süleyman Belhi'nin öncülük ettiği kalabalık bir kabile eşliğinde Afganistan'dan ayrılıp İstanbul'a göç etmiş; aile fertleri hayatlarını İstanbul'da sürdürmüştür. Burhaneddin Belhi, İstanbul'da Türkçe ve Farsça yazdığı şiirleri ile tanınmış, ancak zamanla unutulmuş bir şairdir. Bu çalışmada, Belhî ailesi kısaca tanıtılacak, Burhaneddin Belhi'nin dostlarına yazdığı ve kendisine gönderilen Türkçe mektuplar, yeni harflerle sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Süleyman Belhî, Abdülkadir Belhî, Burhaneddin Belhî

Abstract

Burhan al-Din Balkhi is a poet who wrote his own poems both in Turkish and Persian in some classical forms like gazel, mathnavi and rubai. He comes from a great respected family that emigrated from Balkh, Afghanistan to Istanbul. He is the son of Sheikh Sulayman Balkhi, author of Yanabiu'l-Mawadda and brother of Abd al Qadir Balkhi (1839-1923) who is a famous mystical poet and sheikh of Malamiyya-Hamzawiyya tariga between 1877 and 1923. Burhan al-Din Balkhi was born in Kunduz, Belh in 1849. When he was about thirteen years old, his family moved from Balkh in the year 1853, because of British invasion of Afghanistan and adverse circumstances in the country. When the Balkhi family reached to Baghdat with a crowded convoy, Sultan Abd al-Aziz invited them to Istanbul. Sulayman Balkhi and his family arrived at Istanbul in 1861. Sulayman Balkhi and his two sons, Abd al-Qadir and Burhan al-Din Balkhi spent the rest of their's life in Istanbul. Burhan al-Din Balkhi lived in this city until his death in 1930. He wrote both Turkish and Persian Divan and some literacy letters that show his connections to some important personalities like Jamal al-Din Afghani and Sheikh ar-Rais, the prince of Gajar. His Persian letters include formal features. These Turkish letters below demonstrate his literary taste.

Key Words: Sulayman Balkhi, Abd al-Qadir Balkhi, Burhan al-Din Balkhi

Giriş

Burhaneddin Belhî, Müceddidî-Nakşî, aynı zamanda Melamî şeyhi ve Yenâbî'ü'l-mevedde yazarı olan Seyyid Süleyman Belhî'nin oğlu, aynı dergâhta babasından sonra meşihat makamında bulunmuş olan Abdülkâdir Belhî'nin kardeşidir. Babası Seyyid Süleyman, 1220 (1805) yılında Afganistan'ın Kunduz şehrine bağlı Hankâh kasabası Çal köyünde doğmuştur. İlk eğitimini Buhara'da tamamlamış, 1259 (1843) yılında Hindistan'a giderek üç yıl Delhi'de kalmış ve burada tahsilini sürdürmüştür. Süleyman Belhî Afganistan'daki İngiliz işgali ve iç savaş nedeniyle 1269 (1853) yılında ailesinin de bulunduğu büyük bir kabile eşliğinde Afganistan'dan ayrılmıştır. Kafile, İran üzerinden Bağdat'a geldiğinde, Sultan Abdülaziz (1861-1876) bir elçi vasıtasıyla kendilerini İstanbul'a davet etmiş; bu davet üzerine kabile Konya ve Bursa üzerinden 1278 (1861) yılında İstanbul'a ulaşmıştır.

Seyyid Süleyman Belhî, 1284 (1867) yılında hac hazırlığı içerisindeyken, Nakşî şeyhi ve Mesnevîhan Feyzullah Efendi'nin vefatı (1867) üzerine boşalan Eyüp Nişancı Murad Buhârî Dergâhı meşihatine atanmış, hayatının sonuna kadar dergâhta şeyhlik makamında bulunmuştur. İstanbul'da, on altı yıl yaşayan Nakşibendî-Müceddidî şeyhi Süleyman Belhî, 6 Şaban 1294 (16 Ağustos 1877) tarihinde Perşembe günü vefat etmiştir.

Süleyman Belhî, "Ecma'ü'l-fevâ'id", "Maşriku'l-ekvân", "Gıbtatu'l-emân" ve "Yenâbî'ü'l-mevedde" adlarında dört eser yazmıştır. Arapça yazdığı bu kitaplardan yalnızca anılan son eseri ilk kez 1301/1883 yılında Ahter matbaasınca basılmıştır; yazma halde olan diğer eserlerinin nüshaları kütüphanelere intikal etmiştir.

Abdülkâdir Belhî: Seyyid Süleyman Belhî'nin büyük oğlu ve halefidir. 1255 (1839) yılında Kunduz'a bağlı Hankâh'da doğmuştur. Asıl adı Gulâm-ı Kâdir olup Abdülkâdir adıyla tanınmıştır. On dört yaşında iken vatanından ayrılmış, 22-23 yaşlarında İstanbul'a gelmiş; babasının vefatı üzerine 1887 yılında aynı dergâh meşihatına atanmış, meşihatının 47. yılında, 27 Receb 1341 (17 Mart 1923) tarihinde vefat etmiştir.

XX. yüzyıl mutasavvıfları arasında önemli bir yeri olan Abdülkâdir Belhî, hakkında yazılmış yazılarda, "son zamanın en ünlü ve gerçek sūfisi", "son asrın en büyük sūfî şairi" ve "son asrın en meşhur mutasavvıfı" gibi nitelemelerle anılır. Nakşibendî tarikatına bağlı olmakla birlikte Melâmî-Hamzavî kutbu olarak kabul edilmiş; Mevlevî ve Bektaşîler arasından da kendisine bağlananlar olmuştur. Türkçe ve Farsça şiirlerinden oluşan bir Divan'ı ve Farsça mesnevileri vardır. Bazı manzumelerinde Çağatay lehcesi kullanmış, kimi şiirlerde hem Türkçe, hem Çağatayca kelimeleri bir arada nazmetmiştir. Abdülkadir Belhî, kaynaklarda hattat olarak da anılır.

Muhammed Burhaneddin Kılıç: 1265 (1849) yılında Kunduz'da doğmuştur. Adını, mektup ve imzalarında "Seyyid Muhammed Burhaneddin", "Seyyid Muhammed Burhaneddin Kılıç", nisbesini ise, genellikle "el-Hüseynî el-Belhî" şeklinde zikreder ve daha çok Burhaneddin Belhî adıyla bilinir.

Burhaneddin Kılıç, on üç yaşlarında İstanbul'a gelmiştir. Burhaneddin Belhî

resmi bir görevde bulunmamış, yalnızca şiir ve hat sanatıyla meşgul olmuştur. Geçimini, babasının vefatından sonra kendisine intikal eden maaşla sürdürmüş, maaşı zamanla yetersiz kaldığından geçim konusunda sıkıntı çekmiştir. Bazı mektuplarında bu sıkıntılarını dile getirmiştir.

Muhammed Burhaneddin Kılıç, Ekim 1929'da hastalanmış ve 4 Mart 1930 tarihinde Heybeliada'da vefat etmiştir. Kabri, sağlığında şair mizacına uygun gördüğü Heybeliada mezarlığındadır.

Abdullah Cevdet (1869-1932), Burhaneddin'in ölümü üzerine "İçtihat" dergisinde yayınladığı "Bir Şark Zekâsı Söndü" başlıklı kısa yazısında, "kadîm Şark terbiye ve tahsilinde emsali kalmamış kibar, necib bir ârif ve şair, onun vefatıyla gayib oldu. (...) Şahsî muarefemiz olan bu kudsî zatın Çağatay Türkçesiyle latif şiirleri vardır ve Ali Şîr Nevâî'nin muadili idi" ifadelerine yer vermiştir¹.

İbnülemin Mahmut Kemal İnal, Burhaneddin Belhî'yi "şi'r-i seyyâr" lakabıyla andığını belirterek iki Türkçe gazelini, bir Farsça mesnevîsini nakleder.² Sadeddin Nüzhet Ergun ise, şairin sanatı, edebî kişiliği, dostları ve çevresi hakkında bilgi aktarmış ve eserinde, Farsça ve Türkçe sekiz manzumesine yer vermiştir³.

Şiirlerinde "Burhan" mahlasını kullanan şairin, 157 gazeli içeren Farsça *Divan*'ı, 183 gazelin yer aldığı Türkçe *Divan*'ı; Ahmed Yesevî, Ali Şîr Nevâyî, Fuzûlî ve Nef'î gibi ünlü şairlerimiz ile, Fars edebiyatının seçkin şairlerinin bazı beyit ve gazellerine yazdığı toplam 44 tahmisin yer aldığı *Mecmû'a-i tahmisât*'ı; Farsça ve Türkçe tarih manzumeleri ve bu şiirlerin yazılmasına dair bazı hatıraların yer aldığı bir defteri; nakaratlı *Manzumât ve Şarkıyyât*'ı, *Farsça rubaiyât*'ı, çoğunluğu Farsça ve Türkçe olmak üzere 11 mesnevisinin yer aldığı *Mesneviyât*'ı vardır. Özel ve resmî nitelikteki mektupları, Belhî ailesi ile, büyük bir kısmı kendisine ait yazışmaların yer aldığı *Defter-i kuyûdât*'ta toplanmıştır.

Muhammed Musa: 1292? (1875)'de Murad Buharî Dergâhı'nda doğmuştur. İlk eğitimini eniştesi Mehmet Muhsin Efendi'den almış, Dârü't-tâ'lim'den mezun olmuş ve Fransızca öğrenmiştir. Şairlik yönü de olan Muhammed Musa, babasının ve diğer bazı şairlerin Farsça ve Türkçe şiirlerini tahmis etmiş, hat sanatıyla da ilgilenmiştir. Sağ ve sol elle yazabildiği için imzalarında "Yemînî" ve "Yesârî" lakabını kullanmıştır. Babası Burhaneddin Belhî hayatta iken onun eser ve yazılarını toplayıp saklamış, tertip etmiş, hattıyla yazarak çoğaltmıştır. Muhammed Musa, 12 Kasım 1930 tarihinde Heybeliada'da vefat etmiş ve babasının yanına defnedilmiştir.⁴

¹ İçtihat, Sayı: 296, İstanbul, 1 Mayıs 1930, s.5382. Aynı derginin 15 Mayıs 1930 tarihli 297. sayısının 5388. sayfasında, şairin "Merhum Seyyid Burhaneddin Belhî" alt yazılı bir fotoğrafına yer verilmiştir.

² İnal, İbnülemin Mahmut Kemal, Son Asır Türk Şairleri, İstanbul, 1988, I, 183.

³ Ergun, Sadeddin Nüzhet, Türk Şairleri, İstanbul, 1936, II, 875; Hattatlığı ile ilgili ayrıca bkz. İnal, İbnülemin Mahmut Kemal, Son Hattatlar, İstanbul, 1955, s. 523-525; Günüş, Fevzi, Mevlâna Müzesi Abdülbaki Gölpınarlı Kütüphanesi Levhalar Kataloğu, Konya, 1999, s.70-71

⁴ Bu çalışmanın giriş kısmında kısaca tanıtılan Süleyman Belhî, Abdülkadir ve Burhaneddin Belhî ve Belhî ailesinin diğer fertleri ve yazdıkları eserler hakkında daha fazla bilgi ve bibliyografya için bkz.

Defter-i Kuyûdât: Selçuk Üniversitesi SÜSAM Uzluk Arşivi Y.56 numarada kayıtlı, orta boy zarf içerisinde, ciltsiz, talik ve nesih hatla yazılmış satır sayısı muhtelif 150 sayfadan ibaret Defter-i Kuyûdât adıyla kayıtlı bir mecmuadır. Mecmuada yer alan mektup ve resmi belge suretleri, Muhammed Musa tarafından asıllarından kopya edilerek yazılmış ve 1 Temmuz 1927 tarihinde tamamlanmıştır. Defter-i Kuyûdât'ın başında Farsça bir "Tahmîd" ve "Na't-ı Şerîf" vardır. Bunlar Burhaneddin Belhî'ye ait olup Muhammed Musa tarafından defterin başına ilâve edilmiştir. Muhammed Musa, mektupların başına, içeriğe dair kısa bir açıklama yazmış ve ayrıca mektup metinleri içerisinde gerek gördüğü yerlere açıklayıcı kısa notlar düşmüştür.

Defter-i Kuyûdât, Afganistan'dan göç eden kabilede yer alan kişilere dair kayıtları, Belhî ailesinin özel ve resmî nitelikte yazışmalarını, bunlara gönderilen cevapları; sınırdan geçiş izni belgesi, dilekçe, ruhsatnâme, tavsiyenâme, davetiye, ilmuhaber gibi toplam doksan adet mektup ve belge suretini içerir. Bunların kırk beşi Türkçe, kırk ikisi Farsça ve üçü Arapçadır.⁵

Burada çevriyazıyla sunulan mektuplar, Belhî ailesinin, özellikle Burhaneddin Belhî'nin farklı kesimlere mensup dostlarıyla münasebetlerine ışık tuttuğu gibi Belhî ailesi ve mektuplarda anılan şahıslar hakkındaki bilgilerin zenginleşmesine de katkıda bulunur. Ayrıca, Burhaneddin Belhî'nin edebî birikimini, zevkini ve mizacını yansıtır.

Bu makalede mektuplar tarih sırasına göre sıralanmıştır. Mektupların orijinal metinlerinde Muhammed Musa'ya ait ilâveler çevriyazıda italik, kırmızı mürekkeple yazılı kısımlar kalın yazıyla belirtilmiş, tarafımızdan yapılan ekler köşeli parantez içerisinde verilmiştir.

Türkçe Mektuplar

1) 20 Rebîu'l-evvel 1308 [3.11.1890] Tarihli Mektup

Defter-i kuyûdât, s.76-78

İşbu mektup Biga kazasından hidiv-i Mısır Mehmed Ali Paşa'nın⁶ kerimesi Zeynep Hanım'ın⁷ kethüdâsı olup Eyüpsultan civarında Nişanca mahallesinde Arpaemini sokağında

Yusuf Öz, "Afgan Türkistanı Muhacirlerinden Süleyman Belhî Ailesi ve 'Defter-i Kuyûdât' Fihristi", Bilig, Sayı 23, 2002 Güz, ss.157-186.

⁵ Defter-i Kuyûdât'ta bulunan mektup ve belgelerden bazıları yayınlanmıştır. Biri Sultan II. Abdülhamit, diğeri Meclis-i Mebusân-i Osmani'ye yazılmış iki Türkçe mektup/belge metni için bkz. Yusuf Öz, a.g.m., s.172-181; Son dönem Mevlevî postnişinleri için yazılmış dört adet Türkçe mektup metni için bkz. Öz, Yusuf, "Süleyman Belhî Ailesi ve Son Mevlevî Postnişinleri İle Mektuplaşmaları", X. Millî Mevlâna Kongresi Tebliğler -I-, Konya, 2002, s.149-159. Burhaneddin Belhî'nin Kaçar şehzadelerinden Şeyhü'r-Reîs Ebu'l-Huseyn Mîrzâ'ya ve Şeyhü'r-Reîs'in Burhaneddin Belhî'ye yazdığı Farsça mektuplar için bkz. Öz, Yusuf, "Nâme-nigârî-yi Du Dûst: Şeyhü'r-Reîs Ebu'l-Huseyn Mîrzâ ve Burhâneddîn-i Belhî", Âyîne-i Mîrâs, cilt: 1, sayı: 4 (23), Kış-2004, s.185-204

⁶ Kavalalı Mehmed Ali Paşa (1770-1848), Mısır valisi ve 1952 yılına kadar Mısır'da hükümlen olan hanedanın kurucusudur (Türk Ansiklopedisi, c.XXIII, Ankara 1976, s.401-403)

⁷ Zeynep Hanım (ölm.1881), Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın kızı ve sadrazamlıkta bulunmuş olan Yusuf Kâmil Paşa'nın hanımıdır. Hayır seven bir hanım olarak tanınır (Gövsâ, İbrahim Alâettin, Türk Meşhurları Ansiklopedisi, 1946, s.412).

İrfan Paşa konağında müste'ciren sâkin ve Murâdü'l-Buhârî tekyesi post-nişîni Şeyh Abdülkadir Belhî Efendi'nin muhibbânından Mustafa Câmî⁸ Efendi'ye yazılmıştır. 1309 [1892] tarihinde vefat etmiştir. Dergâh-ı mezkûr haziresinde medfundur.

Ma'rûz-ı dâ'îleridir

Evvelen sîneî çün âyîne-i duâ-gû-yi dümede gencînevâr meknûz olan mihr ü vefâdan zuhûra gelen cevâhir-i selâm ve duâ huzûr-ı bâhiru'n-nûr-ı 'ârifânelerine arz u takdim olunur.

Sâniyen dil-i nâ-kâbil-i gam-hâsıl-ı müştâkânemde mermûz olan bahrû'l-esrâr-ı 'ışk u velâdan burûz eden güher-i müdde'â silk-i imlâya şu tarz-ı nevîn ile tanzîm kılınır ki Mecnûn-ı bilâ-dîn gibi hâmûn-ı mihnette giriftâr-ı zülf-i siyeh-kâr olduğum hengâm-ı gam-serencâmda ser-nivîştimde şerer-bâr olan gazel-i pür-firâk-ı âşikânemi hâme-i hoş-hırâm şu zeminde derc-i sahîfe-i şevk ü iştiyâk kılmıştır:

Ey dil yine esîr-i belâ vü mihen misin

Dûcâr-ı 'ışk-ı bir büt-i hâtır-şiken misin

Ser-menzil-i ümîde bu şevk ü şitâb ile

Tevsen-neverd-i vâdi-i hırmân-ı ten misin

Nekkâd-ı 'ışka nakd-i revândır sirişk-i hun

Ey dîde kân-ı la'l ü akîk-i Yemen misin

Bu hâl-i anberîn u bu ruhsâr-ı âl ile

Dâg-ı derûn-i lâle vü reşk-i çemen misin

Yagmâ-yı dîn ü gâret-i dil âdetin midir

Âşûb-i şeh-r ü fitne-i devr-i zemen misin

Cân-sûz nâleler ile me'lûfsun gönül

Burhân-ı zâr gibi garîbü'l-veten misin

terânesi muktezâsınca kendim rüsvâ, dil-i derdmendim şeydâ, mizâcım pür-sevdâ, ilâcım visâl-i Leylâ olduğu müstagni-i beyan-ı Burhân ise de "**Bârâhâ gufte-em u bâr-ı diger mî-gûyem**"⁹ medlûlünce her târ-ı gîsû-yi tâb-dâr-ı nigâra birer misâl-i sihr-iştimâl getirsem melâl-i hâtır olmağa ihtimal yoktur. Gîsû-yı 'anber-bûyunun şeb-i târe münasebeti hasebiyle zâhid-i şeb-zinde-dâr olduğumu sübha-i sad-

⁸ Mustafa Câmî için bkz. İnal, İbnülemin Mahmut Kemal İnal, Son Asır Türk Şairleri, III,1732

⁹ "Defalarca söyledim, yine söyleyeceğim". Mısra Hâfız'a aittir (bkz. Hâfız, Dîvân, "Kazvînî-Ganî", tashih: 'Allâme M. Kazvînî, nşr. A. Corboze-dâr, çâp-i pencum, 1374 hş., s.300).

dânevâr destimde ser-rişte-i delâ'il ü âsâr vardır. Rû-yı dil-çûsunun mâh-ı münîre nazire olması sebebiyle dîde-i bîdârım dûr-bîn-i hasret-karîn-i kıymet-dârım olduğu erbâb-ı aşka pedîdâr ise de kûr-i nâ-bînânın nûrdan mehcûr olduğu gibi beyan olunan macerâ-yı aşkın dahi nâ-ehle mestûr olacağı hele tabî'îdir. **"Gözü yaşlıların hâlin ne bilsin merdüm-i gâfil / Kevâkib seyrini şeb tâ seher bîdâr olandan sor"** mısra'ayn-i Fuzûliyânesinin¹⁰ zemzemesiyle efsâne-i sevdâyı isbat ile beraber kânûn-ı muhabbetin nefehâtını tarif etmek hülyâsında bulunuyorum ki bu merd-i garîbe andelîb-i rakîb olması habîb için ise de ben de 'alâ-ragm-i andelîb-i edîb taze dâğlarımı her serv-kad ve gül-ruhsâra karşı arz ederek şu köhne baharda nefha-perdâz ve bülend-pervâz oluyorum.

"Bahârın kim nevinde köhnesinde / Eder gönlüm terennüm tab'ım üzre" fehvâsınca bülbül-i huçeste-demin nişâne-i fîr-i ta'ne olduğuna bâ'is köhne baharda böyle düm-beste ve ebkem olmasıdır. O da kemâl-i aşkının noksanına haml olunup mevâddan olup yalnız kilk-i reng ü bû-yı dil-cûyuna aldanması sehviyâtına binaen hakikat-i hâli kendisine tefhîm ve âdâb-ı aşkın ta'lîmi hususunda ser-meşk ittihâz olunan şah-beytin mazmûn-ı hakâyık-ı meşhûnunun bilinmesine mütevakkıf idiğini hâlisâne tavsiye ederim:

**Kuned der her libâsî seyr-i ma'sûk-i hakîkî ra
Ki merd-i dînver râ key ferîbed reng-i in gulhâ¹¹**

Egerçi kelâm-ı âcizânem nâ-temâm olarak hitâm bulmuş ve niyâz-ı müştâkânem ser-hadd-i itnâba vasıl olmuş olmağla işbu divâne-i firâkın bu bâbta vâki olan kusurunun affıyla beraber muhtacı olduğum da'avât-ı bâhirü'l-berekât-ı seniyyelerinin hakk-ı ehakk-ı müstemendânemde erzân ü râyegân buyurulmasını temenni ederim.

20 Rebiülevvel sene 1308

el-Fakîr ed-Dâ'î

Seyyid Muhammed Burhaneddin

el-Hüseynî el-Belhî

2) 8 Mart 1307 [1892] Tarihli Mektup

Defter-i kuyûdât, s.102-106

Biga Kazası Kaim-makamı İzzetli Mahmud Kâmil Bey Efendi'nin Cenâb-ı Âlîsine

Ma'rûz-ı dervîşânemdir

İltifat-nâme-i vâlâlarının şeref-vürûduyla kalb-i mahzûn-i müstemendânem gülşen-âsâ şen ve dîde-i gam-dîde-i müştâkânem rûşen ender rûşen olduğu müselleme ve müberhendir. Zehî nâme-i kerem-câme ki bir cümlesinde bin nükât-ı hikem gâyat cilveger ve her satûrunda sad güne lutf-i edâ-yı ta'bîrât-ı nev-zuhûr azhar ve ebher olduğundan başka mazmun-ı çün dürr-i meknûnunda olan letâfet 'ârife şevk ü şetâret verir, mefhûm-ı hakîkat-i meşhûnunda olan hikmet akla hayret verir. Ma'a-hâzâ mezâyâ-yı latîfenden merd-i kâmil neş'e-yâb olmakta ve

¹⁰ Beyit için bkz. Köprülüzâde Mehmed Fuad, Fuzûlî, Hayatı ve Eseri, İstanbul, 1924, s.149

¹¹ "Gerçek sevgiliyi her tür giysi içinde seyrederek, bu güllerin rengi dindar adamı aldatabilir mi?"

ma'nâ-yı şerîfinden ashâb-ı dil safâ-yı lâ-yühsâ bulmakta olduğu bürhân-ı bahs ü müdde'âdır. Lâcerem benim kim tengnâ-yı mihnette hem-dem ü hem-zebânım gam ve mü'nis-i cân-ı nâ-tüvânım elem olup şeb-i târ-ı belâda âh-ı 'alev-rîz-i şu'le-dârım ile şerhâ-hîz ve şeref-bâr olan dâgım gibi çifte çeragım olduğu halde mâh-ı münîr-i Recep gibi kalb-i siyâh-ı mücrimânemi sifîz ve şâm-ı tebâh-ı müzlimânemi tenvîr ile mihnet ü âlamımı sürûr u hubûra ve kasvet-i dil-nâ-kâmımı nûr u huzura tebdîl eden yine bu nâme-i mübareke-i mezkûredir. **"Çektiğim derdi ne hem-hâne ne hem-râh bilir / Âşıkım me'âl-i dil-zârımı Allah bilir"** matla'-ı bercestesinin terânesince keşf-i esrân her nâ-mahrem-i cehâlet-kirdâra sezâvâr görmediğim istignâ-yı tab'-ı 'ulviyyet-şî'ârımın mukteziyâtından idiğini ihvân-ı bâsafânın mücerrepleri olduğuna hele şüphem yoktur. Ma'a-zâlik mu'âmelât-ı fâsideye karşı ıslâhata teşebbüs etmek ve âvâr-ı zâtın zuhûrunda müdâvâta müdavim bulmak kazıyyesi vazife-şinâsılıktan ma'dûd idiğini ra'nâ bildiğim cihetle ıslâh-ı ahvâle ikdâm-ı tam etmekte olduğum inkâr olunmaz derecelerdir. Binaenaleyh **"heme kârem zi-hud-kâmî be-bed-nâmî keşid âhir"**¹² mısra'-ı 'ârifânesinin ıstılahınca Biga seferine azîmetim esnasında tefe'ül-i fakîrânemde şeref-zuhûr eden işaret-i pür-beşâret "sabır" olduğu malûmum iken erba'în-i âfâkîden akdemce **İndâr** ? (ایندار) Bey'in bir erba'în-i enfüsî ikmâline bâ'is olan ziyaretinin berekâtıyla ma'nen istifade olduğu derkâr ise de nârdan eşed olan intizârının imrârıyla sabrım selâmeti ve mihnetim mutlak gayeti buldu iddiasıyla sırf hayâlât-ı mücessemeye tâbi' ve te'vilât-ı bâtilaya zâhib olduğum sehviyâtımdan neş'et etmiş idiğini itiraf ederim. Elhâsıl belâ-yı tâkât-rübâ-yı sabr-sûzun dört saati belâ-yı çihil rûzdan daha eşed ve as'ab olduğunu görünce hazret-i rabbü'l-âlemînden taleb-i afv u cerâ'im ve kusûr etmeğe mecbur oldum ve bârgâh-ı ilâhîden isti'âne istirhamıyla istigfâra başladım. **"Âh etmemeğe çâre mi var âşık-ı bî-tâb / Habs-i nefes ü çâk-ı giribân ne belâdır"** beyt-i âşıkânesinin¹³ zemzemesince bir çok sinîn-i Çerâkesenin hüsn-i hâli hakkında tertip ettiğim kelimât-ı rengîn ve makâlât-ı çün dürr-i sîmîn-i şairânem meclisleri kerrât ile tezyîn etmiş ve ekâbir-i müslimînin fevkalâde tahsînini kazanmış olduğuna ikrâr edenler vardır. Binâen 'alâ-zâlik **"gönül ma'mûresin cevri ile vîrân etti ol zâlim"** medlûl-i hakikat-şümûlünce kabîle-i memdûhanın bir sitemgerinden nefsimde gördüğüm tahkîrât-ı dürüşti-tîz-belâ-engîze karşı **"Müteneffir ben andan ol benden / Mütenekkir ben andan ol benden"** beyt-i Fuzûliyânesinin¹⁴ me'âli hasbihalim olduğu takdirde hakkında kavlen ve faslen mu'âmele-i bârîd ile mukâbele-i bi'l-misl-i fâsîdin isti'mâline himmetim kat'an tenezzül etmemiş ve bülbül-i hoş-âvâz-ı nefha-sâz tab'im zâg u zaganım

¹² "Sonuçta bütün yaptıklarım bencilliğim yüzünden adımı kötüye çıkardı." Mısra Hâfız Divanı'nın ilk gazelindedir (Hâfız, Dîvân, "Kazvînî-Ganî", s.97).

¹³ Beyit, Nef'î'nin bir gazelinden alınmıştır (bkz. , Nef'î Divanı, haz. Metin Akkuş, Ankara 1993, s.301).

¹⁴ Fuzûlî'nin Nişancı Mustafa Çelebi (ö.1567)'ye yazdığı mektupta yer alan kıtadan alınmıştır. Kıtanın aslı şöyledir:

Ben ana fitne ol bana âfet
Müteneffir ben andan ol benden
Ben ana gussa ol bana mihnet
Mütenekkir ben andan ol benden

Bkz. Köprülüzâde Mehmet Fuad, Fuzûlî, Hayatı ve Eseri, s.102.

lehce-i nâ-merbût ve laklaka-i nâ-mülâyimine asla iltifat eylememiş olduğum müsellemtândır. Maamâfih bir har-i bî-haberin tahammül-i beşer hâricinde olan bâr-ı sengînini çekmekte ve yâr u agyârı bî-huzûr eden savt-ı girye vü nâ-hemvârına katlanmakta ve nâmûs-ı kabîle vikâyesini ihtiyâr etmekte olduğum bir kerre düşünölsün, millet nâmına ne büyük fedakarlıktır. Beş sene gayr-i müte'ehhil olduğum eyyâmda duhterân-ı şîrîn-harekât-ı Türkiyü'l-'aslın en müntehab ve güzidelerinin 'akd ü izdivâc olmalarına dair rızalarını mübeyyin âsâr u alâyim zuhur etmiş reşâdetli birâder-i ekberim gibi bir zât-ı 'âlî-sıfatın hüsn-i tavassutu vukû' bulmuş olduğu esnada benât-ı Çerâkesede gördüğüm muhsinâtün fevka mâ-yutasavvarı kabâ'il-i İslâmiyenin umûmen müsellemtât-ı sâlihâtında göremiyorum diye cevâb-ı nâ-sevâba cür'et etmiş olduğum belâsına giriftâr olduğum âşikârdır. **"Herçi pîş-i sâlik âyed hayr-i ûst"**¹⁵ mısra'-ı hak-cûyânesinin meâl-i hakâyık-ıştimâlınden safa bulanlar ibn vakt olanlar olup kâr-ı imrûzu ferdâyâ bırakmadıkları hasebiyle daima sâgerleri serşâr ve neş'eleri pây-dâr olduğundan âftâb-ı 'âlem-tâb gibi ziyâ-dâr ve bâhirü'l-envâr oldukları malûm-ı ulu'l-ebşârdır. Vasf olunan rindân-ı pârsâ vu pâk-bâz ile hem-bezm ü hem-esrâr olamadığım için dil-zârım pür-hun ve du dîde-i bîdârim nehreyn-i Ceyhun u Seyhun olsa yeri vardır.

Feryâd ki beş senelik bisât-ı pür-inbisât nakd-i fırsat içinde benât-ı cemîletü's-safânın safâ-bahş olan visâl-i fâyizü'l-berekâtının istihsâline lehü'l-hamd kuvvet-i mâliye ve bedeniyem müsâ'id olmasıyla cem'-i ezvâc gibi menfaat ve mes'ûdiyeti hâss u 'âmm-ı İslâma aid olan ilâc-ı cân-perver-i (Muhammedî)nin hâssiyeti mahzâ millet-i İslâmiyenin şeref ü şân ve kuvvet-i kudretinin tezyîdiyle mü'min ve mü'minâtın tekessür ve tecemmu'undan ibaret olup tertibatı sayesinde hayât-ı reddiye-i cismâniye ve hayvâniyenin izâle ve indifâ'ıyla bahtiyar olmak mümkün olduğundan başka 'iş u nûşa ve bûs u kenar gibi ni'am-i dembedem-i irem-i tu'em-i tayyibâtın intifâ'ıyla berhudâr olmak mukarrer olduğu misilli me'âricât-ı rûhâniye ve insaniyeye medâr olan nevâ-yı ney ve 'ûd u sâz ve mûsikâr gibi esbâb-ı vecd-âverin hüsn-i istimâ'ıyla neş'e-dâr olmak müyesser iken vâdi-yi tûl-i emele saptığım cihetle tevsen-neverd-i vâdi-yi hırmân olarak ciheteyn-i ahseneynin her ikisinden senelerce mehcûr olduğum hatî'atımın en büyüklerinden olduğu son derecelerdeki tahkîkâtımın semerâtındandır. **"Ve'asâ en tekrehû şey'en ve hüve hayrun leküm ve'asâ en tuhibbû tekrehû şey'en ve hüve şerrun leküm Va'l-lâhu ya'lemu ve entüm lâ ta'lemûn"**¹⁶ âyet-i şerîfesinin ahkâm-ı selâmet-encâm-ı münîfine imtisâl etmek muktezâ-yı 'ubûdiyet olduğundan vazîfe-i mukaddesenin icrâsında kusur ettiğimden başıma gelen belâ-yı tâkât-fersây tehî olmayıp mutlakan hükm-i hafâyâdan olduğunun ser-hadd-i tahkîke vâsil olduğu bedîhiyü's-sübûtandır. Hatâ-yı mâ-sabaka zamîme olmak üzere hâme-i efsûnger ü fesâne-tırâz-ı dâ'iyânem ser-meşk olunan dâstân-ı 'ışk u velâyı varak-ı mihr ü vefâ üzerine tahrîr edeceğim davasıyla bir takım hulyâ-yı dûr

¹⁵ "Tarikat yolcusunun karşılaştıkları, onun hayrındır." Mısra, Hâfız-ı Şîrâzî'ye aittir. (Hâfız, Dîvân, "Kazvîni-Ganî", s.130).

¹⁶ Kur'ân, 2/16: "Sizin için daha hayırlı olduğu halde bir şeyi sevmemeniz mümkündür. Sizin için daha kötü olduğu halde bir şeyi sevmeniz de mümkündür. Allah bilir, siz bilmezsiniz."

u dırâzı tasvîr etmeğe âgâz ettiği manasız ise de hâk-pâ-yı kerem-fermâ-yı vâlâlarının şâh-bâz-ı bâlâ-pervâz himmet-i berterlerini sezâvâr-ı tahsin gördüğümden ve nazar-ı enver-i feyz-güsterlerini hakikat-bîn bildiğimden dolayı işbu libâs-ı mecâzda bile şâhid-i nâzenîn-i perde-nişîn-i hakikati bî-perde seyr ü temâşâ buyuracakları gün gibi malûmum idiğinden ve ana magrûren bu yolda kusurum vâki olmuş olmakla gıyâben affını istirhâm eylerim ve huzûran dahi hüsn-i müsâhabetleriyle be-kâm buyurulmasına ziyâdesiyle hâhişger olduğumun beyanıyla beraber bekâ-yı teveccühât-ı cihân-derecât-ı âlîlerinin dâ'îlerince fe-ni'me'l-merâm olduğunu arz eylerim.

8 Mart 1307

Muhammed Burhaneddin
el-Hüseynî el-Belhî

3) 24 Mart 1312 [1896] Tarihli Mektup

Defter-i kuyûdât, s. 81-82

Der-Saâdet'te Ebâ Eyyüb el-Ensârî razıye anhu el-Bârî Hazretleri civarında Nişancı mahallesinde Şeyh Murâdü'l-Buhârî hazretlerinin dergâh-ı şerîfi post-nişîni reşâdetli şeyh-i ekremim Abdülkadir Efendi'nin birader-i âlîleri Belhî siyadetli Burhaneddin Efendi hazretlerine mahsus arıza-i âbidânemdir

Be-huzûr-ı âlî-yi reşâdet-efhamîlerine

Reşâdetli Siyadetli Efendim Hazretleri

Zerre kadar değerim ve şâyân-ı iltifat olur bir gûne hıdmet ve eserim olmadığı halde mütehallik buyuruldukları şîme-i kerîme-i mihmân-nevâzı ve insaniyet-i kâmile-i fahriyeniz îcâb-ı âlîsinden olmak üzere taraf-ı zî-şeref fehâmet-i ekremîlerinden irsâl ve resîde-i tebcil olmak ile müşerref olduğum ecilden doğrusu garîk-i lücce-i bahr-ı inâyet olundum. Bu bâbta ne miktar kıl u kâle ibtidâr eylesem yine hakkıyla izhâr-ı mâ fi'z-zamîr ile icrâ-yı lâzime-i teşekküre kudret-yâb olamayacağımı ra'nâ bildiğimden hemen zemîn-i teşekküre vaz'-ı cebîn-i tazarru' ve ibtihâl ile du'â-yı terfî-i dâreyn ve markıyy-i intimâ-yi aleyh-i kerîmâneleri tekrar ve tezkâr kılınmıştır. Cenâb-ı âferînende-i ins ü cân hazretleri zât-ı veliyyü'n-ni'am efendim hazretleriyle evlâd-ı kirâmlarına ve sâ'ir ihvân-ı dîni ni'âm-ı âfiyetle şâdmân buyurulmasını bi'l-'izzî ve'l-âsâl niyaz ve istirham etmekteyim. Binâen'aleyh fitrat-ı asliye-i kerîmâne ve hilkat-i asliye-i necîbe-i nefsiyeniz emâre-i sâbîte ve semere-i fâika-i musaddikanızdan olmak üzere dâ'îlerini taltîf ve tatyîb etmek için bi'l-vâsıta matlûb buyurulan ma'rûz âsâr-ı atîka-i makbûlenin isti'lâbı hususunda ve maksad-ı hayriyenizle firistâde buyurulan ma'rûz-ı iltâf-ı behiyyet-i bî-gâye-i muhabbet-i kerîmânelerine min gayr-i haddin ve hakkın arz-ı tasaddî cevâba ictisâr edilmiştir. Şöyle ki meclis-i nefis ve necâbet-i enîs zât-ı efham ve ekremîlerine envâ'-ı şükûfehâ-yı tehiyyât arz u ihtâdan sonra beyân-ı mâ fi'z-zamîre-i besmele-hân mübâşeret olunuyor. Mahdum-ı âlîlerinin arzusunda bulunduğu merhum Câmi Efendi'ye yazılan eser-i mergûbe-i manzûreleri olan tahrîrât-ı âliyelerinin sureti değil, belki de bizzat vardığımda ahz etmek üzere huzûr-ı nâzikânelerine gönderilmiştir. Vusûlünde eş'ar ile şâdmân buyurmanızı ve hemîşe ni'am-ı âfiyetle ber-karâr olmanız ve teveccühâtınızın bekâsı da ayrıca

istirhâm kılınır efendim. Ol bâbta reşâdetli, siyâdetli Şeyh Efendimiz¹⁷ hazretlerine ve siyâdetli Bahâüddin Efendi¹⁸ hazretlerine ve bi'l-cümle evlâd ü ahbâb-ı kirâmınıza ve Harpûtî Ahmet Efendi'ye de ayrıca arz-ı ihlâs kılınır efendim.

24 Mart 1312

Biga Şehrinde türâb-ı akdâm-ı vefî
Dâgistânî Ali Kulları

4) 15 Nisan 1312 [1896] Tarihli Mektup

Defter-i kuyûdât, s.85-86

Der-Saadet'te Yakacık Karyesinde şeref-mukîm merhum Belhî Şeyh Seyyid Süleyman Efendi Hazretler'inin mahdum-ı necâbetleri Seyyid Burhaneddin Efendi Hazretleri'ne arıza-i mahsûsa-i çâkirânemdir

Be-huzûr-i vefâ-şî'ârîlerine

Peder-i azîzimin yâdigârı karındaş-ı e'izz-i ekremim reşâdetli Efendim Sultanım Hazretleri

Ber muktezâ-yı şîve-i kader her zamanımız bir cihette güzâr etmekte olması hasebiyle şeref-i mülâkât-ı reşâdetleriyle kesb-i telezzüz etmek şerefinden mehcûr olmuştum. Bir zaman Konya vilâyetinin Dağı Bağı kazalarında dünya ve mâ-fihâdan bî-haber bir takım heyûlâ içinde vakit geçirdikten sonra iki mâh mukaddem Biga kazasına tahvîl-i me'muriyet-i çâkirânem icra buyurulmaktan nâşi şehri siyamda rüya gibi Der-Saadet'i görerek Biga'ya gelmiş burasını dahi insandan hâlî görüp ne edip ne yapacağımı şaşırıp kalmış olduğum bir zamanda bir kıt'a ihsân ve iltifât-nâmeniz vâsıl-ı dest-i i'zâz olmakla derece-i gâyede sevindim, gâyet-i sürûrumdan ağlayarak Cenâb-ı perverdigâra secde ve hamd ü senâ eyledim. Husûsiyle va'd-i teşrifleri ruhuma gıdâ-yı lafîf olduğundan şevkimden raks eyledim. Zât-ı reşîdânelerine karşı sizi seviyorum. Her dem gönlüm sizinle dem-güzâr olmak istiyor demek kalb-i âlîninize size karşı tercümanı olmak gibi abesle iştigal demek olacağından bu bâbtaki hissiyât-ı vicdâniyem derecesinin beyanını kalb-i vâlâlarına bırakırım. İhsân 'ale'l-ihsân olmak üzere nevrûz-ı Sultanî yevm-i müs'adetini tebrik buyurmuşsunuz. Öyle bir yevm-i mukaddeste hâtıra getirilmekliğim ne büyük devlet. İnsaniyet-i necâbet-mürüvvet emr-i cemîlinde şeref-i irtikâ buyurulmuş olan derece-i 'ulyâdan dolayı âcizleri zât-ı fâzilânelerin tebrik eylerim. Zehî lutf, zehî 'ulviyyet-i 'uluvvın ve necâbetin bu derecesini zât-ı bârî kemâl-i 'azmet ve ceberrûtuyla ancak âl-i Hâşim'a ihsân buyurmuştur. Îcâz-ı va'd hususunda olan ikdâm-ı necîbâneleri ma'lûm-ı kemterânem olmakla teşrifinize çâr-çeşm ile intizâr eylerim. Bâkî emr ü fermân cevher-i cânım sultânım efendim hazretlerindir.

15 Nisan sene 1312

Hasan Fehmi bin Kâzım

5) 4 Zilkade sene 1313 [18.4.1896] Tarihli Mektup

Defter-i kuyûdât, s.84-85

¹⁷ Abdülkâdir Belhî

¹⁸ Muhammed Bahâ'üddînü'l-Hak, Süleyman Belhî'nin ikinci oğlu.

Biga Kâim-makâmı izzetli Hasan Fehmi Bey Efendi'nin huzûr-ı âlilerine

Ma'rûz-ı dâ'îleridir

li-Muharririhi:

Nevrûz ile Hudânın iner hâka rahmeti

Artar yerin benât-ı nebât ile zîneti

Ferş eyleyip çemende bisât-ı muhabbeti

Bülbül okur menâkıb-ı şâh-ı velâyeti

Kasîde-i ber-güzîdesinin zemzemesiyle vazifem olan merâsim-i tebriki icrâ eylerim. Hakkâ ki medâyih-i berter-i cân-perver-i halîfe-i ber-hak ve veliyy-i mutlak ile her şâm u seher müterennim olduğumdan başka gıdâ-yı ruhum olan duâ-yı izdiyâd-ı ömr ve ikbâl-i âlileriyle mütene'im olmakta olduğum müstagni-i beyan-ı Burhandır.

Çıktı serîre Husrev-i Hârûn-menzilet

Ferş oldu yerle gök yüzüne bast-ı saltanat

Zâhir olunca gün gibi âsâr-ı ma'dilet

Bülbül okur menâkıb-ı şâh-ı velâyeti

Medhiye-i aliyyesinin¹⁹ medlûlünce Hazret-i Şâh-ı velâyet-penâh Efendimiz Hazretlerinin serîr-i bî-nazîr hilâfete cülûs buyurdıkları zaman sa'd-i iktirân-ı nevrûz-ı ferhat-nişân olduğu müsellemmâtan olup bi'l-cümle Maveraünnehr ve İran ehâlisi el-yevm nevrûz-ı sultanı a'yâddan ta'dâd ile merâsim-i tehniyeti bi-hakkın îfâ eylerler.

Çi bülbül bülbül-i bâg-ı belâgat

Çi bülbül bülbül-i Belh u Buhârâ

Çi bülbül bülbül-i Burhan-tahallus

Çi bülbül bülbül-i Selmân-tevellâ²⁰

muktezâsı üzere mukaddemâ bir gül-i nev-şüküfte ve nev-rüstenin andelibi olarak nagamât-ı vecd-engîz-i aşkın terennümâtıyla beraber şehrin bağ u dağımı seyr ü temâşa ettim ise de derd-i iştiyâk ve dâg-ı firâk kazandığım halde Der-Saâdet'e avdetim vukû' bulmuştur.

Bu defa vech-i Hasan'ın doyulmaz ziyaretine şevk-i tâm ile niyet kıldığımın beyanıyla beraber hevâ-yı dil-güşâ-yı 'ışk u sevdâ ol havalîye bu garîbi şiddetli surette sevk eylemekte olduğunu itiraf eylerim. el-Hâsil, nevrûz-ı Sultanın tebrikini tahrîren îfâ ettim ise de îd-i kurbânın (*tesâdüf-i haseneden olmak üzere bu*

¹⁹ Her iki kıta Murabba Nevruziye'den nakledilmiştir. Burhaneddin Belhî'nin Nevruziye metni için bkz. Ergun, S. Nüzhet, Türk Şairleri, II, 877

²⁰ Hangi bülbül? Belagat bahçesinin bülbülü. Hangi bülbül? Belh ve Buhârâ bülbülü
Hangi bülbül? Burhan mahlaslı bülbül. Hangi bülbül? Selman gibi dost bir bülbül

mektubun suretini yazdığım zamanın tarihidir. 12 Zilhicce sene 1345/12 Haziran sene 1927 Pazar "Kızıltoprak'ta Muradiye kasrına ait namazgâh karşısında merhûm Hüseyin Paşa Köşkü'nün selamlığında mukîm iken yazılmıştır) tes'îdini inşa'allahu'r-rahmân huzûran icra eylerim. Lâkin makâm-ı me'âlî-ittisâm-ı âlîlerine tullâb-ı medâris-i âlem gibi post için gelmem illâ Âdem gibi bir dost için gelirim ve iltifât-nâme-i vâlâlarının şeref-vurûduna çâr-çeşm ile muntazır ve müterakkib olduğumu müstemendâne mehcûrâne arz eylerim. Ol bâbta emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

İstanbul -Yakacık
fi 4 Zilkade sene 1313
ve fi 5 Nisan er-Rûmî sene 1312 / yevmü'l-cum'a
Pîr-zâde Muhammed Burhaneddin
el-Hüseyni el-Belhî

6) 4 Zilkade 1313 [18.4.1896] Tarihli Mektup

Defter-i kuyûdât, s.79-81

Karabiga'da Tahtânî Medresesi'nde mukîm Faziletli Dâgistânî Ali Efendi'ye Mahsustur

Azizim

Mevzûn söze can verirdi gûşum

Eş'âr okusam giderdi hûşum

Her defter-i şi'ri kim tanırdım

Yok nüsha-i âhiri sanırdım

Dîvançeye anları yazardım

Mümkün olsa taşa kazardım

Kıt'a-i şâirânesinin me'âl-i hakikat-iştîmâli hasbihâl-i müstemendânem olduğu üzere peder-i aziz ve buzurgvâr-ı vâlâ-şânımın âsâr-ı ma'rifet-nisârlarından olan gerek manzum ve gerek mensur eser-i feyz-güsterlerini bir takım evrâk-ı perîşân derûnundan taharrî ile her bulduğumu -velev ki bir mısra olsun- ke'enne günc-i vîrânedan genc bulmuş gibi memnûnen ve mesrûren derhal anları bir taraftan şevk ü şetâretle defter-i mahsûsaya kayd ve terkîmine sarf-ı makderet etmekte olduğum ve bir taraftan dahi karîha-i ilhâm-ı sabîha-i vâlâlarından şeref-südü edenleri bâ-ihtimâm-ı temâm günü gününe yazıp yetiştirmeğe sa'î ve ikdâm ve gayret kılmakta bulunduğum cihetle hasılı bir hayli âsâr-ı dürer-bâr-ı nâfi'a ve bî-gâye eş'âr-ı âb-dâr-ı lâmi'adan müzeyyen ve müteşekkil bir mecmû'a-i bedî'a-i edebiyeye vücuda gelmiş ise de ne çare ki bundan takrîben altı sene evvel Biga'ya seyahatleri vuku bulduğu esnada mahall-i mezkûr-ı ferah-efzâda ikamet ve istikamet buyurdıkları müddetçe mazmûn-ı nev-îcâd olarak çün dürr-i meknûn tanzîm ve inşâd buyurmuş oldukları eser-i pür-güherlerden hengâm-ı eyyâm-ı avdetlerinde her nasılsa şu: **"Be-zencîr-i ser-i zülf-i bütân bestem dil-i hod**

râ / dirîgâ sâhtem dîvâne mîr-i 'âkil-i hod râ"²¹ matla'lı gazel-i bî-bedel-i zarîfleri vârid-i hâtîr-ı şerîfleri olmağla elde edilmiş ve sâ'ir eser-i nâdir ü zîbâ ve pür-cevâhir ma'nâyı şâmil ü hâmil olan suretler ise zâil ve hâtıra gelmesi dahi gayr-i kâbil idiğini ma'a't-te'essûf ve telehhûf beyân buyurduklarını müte'âkib âsâr-ı mezkûre meyânında cennet-mekân ve firdevs-âşiyân merhum ve magfur Mustafa Câmi Efendi'ye hitâben şeref-tastîr ve tesyîr buyurmuş buldukları mektûb-ı me'âlf-üslûplarının bir kîta-i müsveddesi nezd-i âlînizde sezâvâr-ı yâdigâr-ı kıymet-dâr 'addiyle hıfz etmekte olduğunuzu tebşîr ve tesrîr buyurmuşlar idi ve bu an ve zamana kadar istihsâl-i maksad-ı hayr-ı mürsâd için te'hîre bâ'is ise o da âsâr-ı mütebârikelerinin kesret-i tahrîr ve takrîri iştigâlinde nâşî bir vakt-i münasib gözetmekten neş'et etmiştir. Ve'l-hâletü'l-hâzâ mecmû'a-i mezkûreye -derkâr olan nef'-i lâ-yü'ad ve lâ-yühsâsından dolayı- itina ile cem' ve tertip etmekte olduğum perâkende âsâr-ı şîvâlar hadd-i intihâya vâsil olduğundan dâ'îlerince fevka'l-'âde istifade hasıl olmuş ve daha ziyade istifade ve istifazama medâr olmak üzere tekrar âsâr-ı âliye araştırmakta iken inşâ-yı fesâhat-pîrâdan bir nümune-i belâgat-ârâ itlâkına şâyân u çespân olan mektûb-ı mezkûr zihnime gelince berây-i husûl-i matlab-i âlî zamanımı fevka'l-me'mûl hâlî bulduğumdan hemen fırsat-ı zî-kıymeti ganimet ittihaz ederek arz-ı keyfiyete ibtidâr kılındı. Her ne kadar zahmet ise de vâkî olan iştiyâk-ı müstemendâneme binaen lütfen mektûb-ı mezkûrun bir suretini ve âsâr-ı sâ'irelerinden dahi var ise kezâlik anların da birer suretlerinin tahrîr ile taraf-ı âcizâneme serîan irsâli mütemennâ-yı dervîşânemdir. Bâkî es-selâmü 'aleyküm ve alâ min ledeyküm.

4 Zilkade 1313 / 5 Mart [Nisan] 1312

yevmü'l-cüm'a

(Belhîzâde)

Muhammed Musa

el-yemînî el-yesârî el-Hüseynî

Bu mektup Yakacık Karyesinde çarşı kurbünde telgırafçı hanesinde müste'ciren mukîm iken kaleme alınmış ve Ayasofya civarında Ahırkapı Meydanına nâzır hanede ikamet esnasında postahaneye verilmiştir.

7) 22 Zilhicce 1313 [4.6.1896] Tarihli Mektup

Defter-i kuyûdât, s.87

Biga Kazası Kâim-makâmı Kazım Paşa-zâde Hasan Bey Efendi'nin huzûr-ı âlîlerine

Ma'rûz-ı dâ'îleridir

Sâli du 'îd egerçi buved der miyân-ı halk

Eyyâm-ı tu hemîşe be-kâm-ı tu 'îd bâd²²

Duâ-yı vâcibü'l-edâsıyla evvelâ 'îd-i sa'îd-i meyân-pedîd-i azhâyî tebrik ve tes'îd eylerim ve sâniyen;

Ân peyk-i nâmver ki resîd ez diyâr-ı dûst

Âverd hırz-i cân zi-hatt-i müşk-bâr-ı dûst²³

²¹ "Güzellerin saçlarının zinciriyle bağladım gönlümü; yazık, kendi akıl hocamı deliye döndürdüm."

²² "Halkın yılda iki bayramı olsa da, senin günlerin hep muradın üzere bayram olsun."

Şâh-beytinin fehvâsınca bir kıt'a-i lütuf-nâme-i vefâ-pîrânın vurûd-ı mes'ûdu el-hak bu dervîş-i belâ-kîşe 'izz u ikbâl bahş eyledi ve mihr ü meveddetten mürekkeb olan münderecât-ı me'âlî-gâyâtının berekâtiyla hâtır-ı meksûr-ı melâlet-iştimâl-i müstemendânemde feyz u safâ vü sürûr yol bulduğundan başka çeşm-i giryân ü güher-pâş-ı müştâkânem dahi nûr ve ziyâ-yı mevfûr ile mâl-â-mâl olmuştur.

**Ol şehriyâr-ı hüsnün bir lütfuna sezâdır
Burhân-ı Belh kılsa binler teşekkür**

mefhûm ve muktezâsı üzere hakâ'ik u hâlâtı aynen tefsîr ve tasvîr ile beraber kesb-i mübâhât eylerim. O hâssiyette mâhiyetimde zâtıma verâseten intikâl ettiğimizi iddia eyler isem de ehl-i tahkîk ve tevellâ tasdikinde tereddüt etmezler zan ederim.

**Mâye-i hoş-dilî ancâst ki dildâr ancâst
Mî-kunem cehd ki hod râ meger ancâ fikenem²⁴**

medlûl-i hakikat-şümûlünce iştiyâk-ı ziyaret-i seniyyelerinin kesret-i derecâtında mevânî-i şedîdenin vefreti zuhûr etmesi hasebiyle 'azîmetim bi't-tab' müşkilâta uğramış ve müşkilât-ı vâkı'ın teshilâtını bârgâh-ı kâziyyü'l-hâcâtta taleb ve niyâz etmekte ve rahmet-i rahmândan kat'an ümidi kesmemekte olduğum halde muhibbânımızdan Hacı İsmail Hakkı Efendi'nin li-ecli'z-ziyâre 'îd-i kurbânda dergâhınızda (*Murâdü'l-Buhârî Tekyesi*) bulunup bu kerre Biga'ya 'azîmeti işbu vazifemin icrâsına vesîle-i hasene ittihâz olunmuş ve cevâb-nâme-i i'tizâr-câmenin tahrîrine şu suretle mübâderet kılınmış olmağla ve muhtac olduğum teveccühât-ı bî-gâyât-ı dâ'î-nevâzîlerinin devâm ve bekâsı bâbında

22 Zilhicce'ti-ş-şerife sene 1313 / 23 Mayıs er-Rûmî sene 1312 yevmü'l-hamîs

Yakacık

Pîrzâde Muhammed Burhaneddin el-Hüseyinî el-Belhî

Târîh-i tahrîr

12 Zilhicce sene 1345 / 12 Haziran sene 1927 yevmü'l-ehad

8) 14 Eylül 1312 [1896] Tarihli Mektup

Defter-i kuyûdât, s.120-121

Seyyid Muhammed Burhaneddin Kılıç el-Hüseyinî Hazretlerinin -li-ecli'l-mustalaha-Eyüp Nişanca'sındaki Hangâh-ı Murâdiye'de buldukları zaman Yakacık Karyesi'nde bulunan ikinci oğluna gönderdikleri mektuptur.

Nûr-ı dîdem Muhammed Musa -sellemehu'llâhu Teâlâ-

Evvela tarafınıza selâm-ı selâmet-ser-encâm-ı dâ'iyânemin iblâğıyla beraber hâtır-ı meveddet-i 'ulviyyü'l-mezâhir-i siyâdet-meâbîlerini bilhassa istifâr ederim ve sâniyen Mekteb-i Sultânî'ye kayd u kabul olmak için biraderiniz teşebbüsâtında hâlâ devam ediyorum. Maamâfih Allahu'l-azîmü'ş-şânın avn ü inâyetiyle hüsn-i

²³ "Dost diyarından gelen o ünlü elçi, dostun misk kokulu hattıyla yazılmış bir can hamaili getirdi." Hâfız'a ait bir matla beytidir. Bkz. Hâfız, Dîvân, "Kazvînî-Ganî", s.125.

²⁴ "Sevgili neredeyse, mutluluk oradadır; kendimi o diyara bir ulaştırsam diye çabalar dururum." Hâfız'ın bir gazelindedir. Bkz. Hâfız, Dîvân, "Kazvînî-Ganî", s.282.

netice hasıl edeceğinizi ümid ediyorum. Biraderân-ı azîzü'l-vücûd-ı garîzü'l-cûd efendiler hazerâtı selâm ve dua iltâf ederler ve ihvân-ı âlî-şân-zâdeler ile biraderleriniz de mahsûsen selam ve duâ ithâf eylerler. Bilhassa Seyyid Cemaleddin el-Afgânî²⁵ Efendi Hazretleri de selam ve duâ ithâf ederler. Ahvâlâtınızdan bahisle mâ-yühtâcınızı beyan ediniz. El-hâsıl âfiyet-nâmenize ziyâdesiyle müntazırım. Âfiyet-nâmenizi hâmil-i rakîmetü'd-dua ile tarafınıza irsâl buyurulur ise Ali Efendi vasıtasıyla serî'an vasil olur. Bâki Hakkın emn ü emânında daim olasız. İnşallah ankarîb geliriz ve yalnız mâ-yühtâcınızı tesviye etmek için bir adet Mecidiye tarafınıza irsâl olundu.

Bâki es'adekümu'llâh fi'd-dâreyn

14 Eylül 1312

Seyyid Muhammed Burhaneddin
el-Hâşimî el-Alevî el-Hüseynî el-Belhî

9) 9 Zilkade sene 1314 [12 .4. 1897] Tarihli Mektup

Defter-i kuyûdât, s.83-84

Biga Şehrinde Tahtânî Medresesi'nde Dâgistânî Ali Efendi'ye vusûl bula

Ma'rûz-ı dâ'ileridir

Tuhfe-i makbûle-i duâ ve gül-deste-i ser-beste-i selâm-ı müstemendânemin ithâfiyla beraber hâtır-ı muhabbet-i zehâyir-i 'âlîlerini istifsâr ederim ve zîver-i zebân-ı dâ'iyânem olan ed'iyeye-i hayriye ve esniye-i cemîleleriyle evân-güzâr olmakda hâlde bir kıt'a mektûb-ı vefâ-üslûb-ı âlîlerinin şeref-vurûduyla gönlüm mesrûr ve gözlerim pür-nûr olduğunu müte'âkib şeref-hulûl eden nev-bahâr-ı nîkû-kirdârın sahn-ı safâ-dâr-ı çemenzâra bıraktığı âsâr-ı gûn-â-gûn-ı behcet-nümûnun aralarında meşşâta-tırâz olan benât-ı nebât-ı 'işve-perdâzın seyr ü temâşâsından bıkmadığı gibi vech-i hüsnün dahi ziyaret-i safâ-bahşâsından doyumadığı tabi'î olmak hasebiyle şu dem-i hurremde ziyaretime şitâb etmek erbâb-ı basîretin âdâb-ı âyîninden idiği müsellemtandır. Hamd olsun vech-i Hasan'ı Kostantiniyyetü'l-'uzmâda ziyaret etmek istiyorum. O da Mevlânın inâyetine vâ-bestedir.

"Dîdâr-ı dostdur iki âlem neticesi / Yok andan özge âşika âlemde dâd-res"²⁶ medlûlü muktezâsınca vech-i Hasan'ın (*şair-i meşhur Kazım Paşa*²⁷ merhûmun büyük oğlu Biga kâim-mekâmı Hasan Bey, sonraları paşalıkla şehremâneti meclisi azâsından iken irtihâl etmiştir. Üsküdar'da Hüdâyî Türbesi'nin karşısındaki Serde Baba'nın yanında medfûndur) ziyaret-i pür-hâsiyyetini bilhassa

²⁵ Cemaleddin Afgânî (1838-1897) için bkz. Mümtaz'er Türköne, Cemaleddin Afgani, Ankara, 1994

²⁶ Beyit Fuzûlî'ye aittir. İkinci mısradaki "**dâd-res**", Fuzûlî Divanı'nda "**mültemes**" şeklindedir (bkz. Köprülüzâde Mehmed Fuad, Fuzûlî, Hayatı ve Eseri, s.155; Ali Nihat Tarlan, Fuzûlî Divanı Şerhi, 2.baskı, Ankara 1998, s.314)

²⁷ Kazım Musa Paşa (1821-1889), Konîçe'de doğmuş, küçük yaşta İstanbul'a gelmiştir. Divan-ı Hümayun, Mühimme Kalemleri ve Maliye Nezareti Mektûbî Kalemi, Dördüncü Ordu Erkân Reisliği gibi devlet kademelerinde görev yapmıştır. Hicvi ve içli mersiyeleleriyle de tanınmıştır (bkz. İnal, İbnülemin M. Kemal, Son Asır Türk Şairleri, II, 801-808).

zât-ı âlînize de tavsiye ederim.

“Eger nezzâre-i gül mî-tevân kerd / Nazar ez çeşm-i bülbül mî-tevân kerd”²⁸ demdeme-i âşıkânesince dâ’îiniz tarafından dahi ayrıca ziyaret kılmanızın istirhâmından başka peyâm-ı meveddet-ser-encâm-ı mehcûrânemin tebliğiyle beraber câme-i sebz-fâm iksâ eden kasîde-i pür-intizâm-ı bahâriye-i âcizânemin hüsn-i takdîmine himmet buyurmaları mercûdur. Ol bâbta emr ü irâde birader-i azîzimindir. Merhûm Câmi Efendi’ye yazdığım mektubu gönderdiğinizden dolayı dâ’îzâde pek memnun oldu ve size karşı müteşekkirdir ve hemen bir suretini yazdıktan sonra bu mektubum ile beraber tarafınıza leffen tekrar îade edilmiştir. Biraderim ile muhâdîm-i dâ’iyânem ve büyük küçük tanıdıklarınız cümleten mahsus selâm ederler.

fi 9 Zilkade sene 1314
ve fi 10 Nisan sene 1312 Çarşamba
İstanbul, Karye-i Yakacık
Pîr-zâde Muhammed Burhaneddin el-Hüseyinî el-Belhî

10) 3 Zilhicce 1314 [5.5.1897] Tarihli Mektup

Defter-i kuyûdât, s.108-109

Maliye Nezâreti Muhasebecisi Utûfetli Reşad Bey’e yazılmıştır

Ma’rûz-ı Dâ’îleridir

Şair-i mu’ciz-beyan-ı Rûm Nef’î merhûmun nazm etmiş olduğu kaside-i bergüzîdesinin müntehabı olan zîrdeki ebyât-ı garrâ vakt-i hâle münasip görülmesine binaen derciyle ser-levha-i rakîmetü’-d-duâmı tezyîn ediyorum:

**Bârekallâh zihî devlet ü feth u nusret
Levhaşallâh zihî âtîfet-i rabb-i kadîr
Gulgul-i kûs-ı zafer tuttu cihânı o kadar
Cünd-i ervâh [u] melek birbirin etti tebşîr
Başladı gûş edicek sûre-i fetha Cibrîl
Eyledi Hızr ile İlyâs dua vü tekbîr**²⁹

Ebyât-ı belîg-i ruh-efzânın medlûl-i dil-ârâsı muktezâsı üzere min indillâh şu mevsim-i nev-bahâr-ı meserret-âsârda âvâze-i galibiyet-i mücâhidîn-i Osmânî bi’l-cümle kulûb-i İslâmiyânı gül-i hoş-rûy ve handân gibi şâdmân etmekte olduğundan ve bi’l-umum ehl-i imânın böyle bir dem-i hurremde âvâz-ı dil-nevâz-ı andelîbânı istimâ’ etmeğe bile ihtiyacı olmadığı âzâde-i beyan-ı Burhan olmağla ve âcizâne secde-i şükrâne-i hazret-i yezdânı bi’l-îfâ ve tarifi nâ-kâbil bir şevk ü sürûr ile sürûşa hem-âhenk ve hem-sürûd olarak **“innâ fetahnâ leke fethan mübînâ”**³⁰ sûre-i celîl-i fevz ve fütûh-ı delîlini ‘ale’-d-devâm evrâd-ı subh u şâm makamında tilâvet etmekte olduğumdan başka Hızır ve İlyas’a iktidâen evkât-ı ömr-i azîz-i müstemendânemi dahi dîn-i mübîn ile devlet-i ebed-müddetin hayırlı

²⁸ “Güle bakılabilirse, ancak bülbül gözüyle bakılabilir.”

²⁹ Nef’înin, Sadrazam Husrev Paşa için yazdığı kasidesinden alınmıştır (bkz. Nef’î Divânı, haz. Metin Akkuş, s.177).

³⁰ Kur’ân, 48/1: “Biz sana doğrusu apaçık bir fetih ihsan ettik.”

duâsına müdâm vakf u hasr eylemekte olduğumdan ve maâş-i fakirânemin istihsâli hususunda huzûr-ı âlî-i âsafânelerini işgâl eylemeğe vakt bulamadığım cihetle birâder-i azîzim Seyyid Behâ'üddin Efendi'nin taraf-ı vâlâlarına gönderildiğinin beyanıyla beraber "el-va'd 'inde'l-hurr deynün"³¹ hadîs-i şerîfiyle hatm-i makâl eylerim.

fi 3 Zilhicce 1314
ve fi 23 Nisan sene 1313 Çarşamba
el-Fakîr ed-Dâ'î

Seyyid Muhammed Burhaneddin el-Hüseynî el-Belhî

Kartal Kazasında mukîm iken yazılmıştır.

11) 16 Zilkade 1315 [8.4.1898] Tarihli Mektup

Defter-i kuyûdât, s.113-115

Seyyid Abdülkadir Belhî'nin Kâ'impederi Kırımî Kâmil Ağa-zâde Adapazarı Mal müdürü Ali Murtazâ Efendi'ye yazılmıştır.

Ma'rûz-ı Dâ'iyânemdir

Yeni ve eski ehîbbâ-yı müstemendânemden iki zât-ı me'âlî-sıfâtın evsâf-ı meyâmin-ittisâfını imdâd-ı kalem-i müşkîn-dem ve şikeste-rakam-ı âcizânem ile dua-nâmemin ta ser-levhasına tahrîre şu vâdide kıyam eylerim ki ehîbbâ-yı mümâ-ileyhimin birisi mü'nîs-i kalb-i hazînîm Sultan Nevrûz-ı âlem-efrûz olup diğeri de yâr-ı vefâ-dâr-ı mihr-âyînim fakîr Mehmed Emîn Efendi'dir. Birinin şeref-vurûduyla li'llâhi'l-hamd ve'l-minne gönlüm şen ve diğeri vüçûd-ı ziyâ-nümûduyla gözlerim rûşen ender rûşen olduğu müselleme ve müberhendir. Biri sûreten yeni ise de ma'nen pek eskidir. Öbürü sûreten eski ise de ma'nen pek yenidir. Birinin mecâlis-i muâşeretî yıldı üç ay kadar imtidâd etmesiyle umûmun istifadesine himmet eyler ve diğeri hüsni musâhabeti senede altı ay kadar devam eder ise de o da hususa aid olduğundan dâ'iniz gibi birkaç müştâk-ı marifetin istifâzasına hîdmet eder. Biri bülbül ü gül gibi hezârân âşık u maşukun müvâsilet-i behcet-ittisâmına vâsita-i yegânedir ve diğeri Burhân-ı Belhî gibi bir garîb-i mahzûnu'l-kalbin inşirâh ve ibtisâmına vesîle-i cemîledir. Biri servet ü sâmân ve hüsni ü ân-ı ferâvân ile meşhûr-ı cihân olduğu gibi diğeri de fazilet ve kanaat ve istikamet ile müşârun bi'l-benândır. Biri agniyâ-yı şâkirînin ser-efrâzı ise, diğeri de fukarâ-yı sâbirînin mümtazıdır. Biri hüsni ü cemâl ile 'adîmü'l-emsâl olduğu gibi diğeri fazl ü kemâl ile fâ'iku'l-akrândır. Birisi bütün rû-yı zemîni melâhatün fevka mâ-yetasavvuru ile tezyîn ederek şeş cihâta mehâfil-i üns ü ülfet teşkil ediyor. Diğeri râh-ı talepte şitâbân ve dâmen der miyân olarak kat'-ı merâhil ve tayy-i menâzil ettiğinden başka evkât-ı penc-gânede dahi ifâ-yı vazâ'if-i ubûdiyette müdâvim bulunarak nızâ-yı bâriyi tahsîl ile medâris-i âlemde ulûm-ı 'âliye ve âliyeyi tekmiâl etmek niyet-i hayriyesinde bulunuyor. Biri vech-i hüsni gibi câlib-i ehâsin-i enzâr-ı umûm olduğu derkâr ise de, diğeri sırr-ı dil-i âşık-ı beste-dehen gibi mektûm ve nâ-mefhum idiği cihetle o da erbâb-ı basîretin malûmudur. Biri güyâ semâdan inmiş bir melek veyahud Cennet-i muallâdan çıkmış bir hûr-i perî-peyker gibi sîmâ-yı kamer-âsâsından âleme nurlar saçıp ser-tâ-pâ rengârenk akmeşe-i nefise ile âreste ve gûn-â-gûn elbise-i

³¹ "Hür kişinin sözü, nakittir."

müzeyyene ile pîrâste İstanbul'da mülâzımlar medresesinde fazl u dânişle temeyyüz etmiş ve hayrân-ı re'y-i şâhid-i meânî olmuş bir tâlib-i kâlâ-yı meârife ve beyan olup sermayesi sîm-i sirişk-i revân olduğu halde müşteri sıfatıyla dil-i mehcûr ve nâ-tüvânım gibi Adapazarı'na gitmiştir.

Birisi 'ale'l-husûs çerh-i mesîre-i rûh-efzâsında her subh u şâm halka arz-ı dîdâr ve cemâl ettiği misilli, diğeri de kürsi-i dil-güşâ başında neşr-i envâr-ı kemâl eyler ve bunların her ikisinden zât-ı âlîiniz için istifade sehlü'l-husûl olduğunun tebşîrinden sonra bilhassa birinin kudûm-ı müs'adet-i melzûmunu tebrik ile diğerrinin de zât-ı fezâyil-semâtını size takdim eylerim.

Biri güneş gibi pîş-i nazarda her gün mevcûd ve rû-nümâ olmasına nazâran bi'l-vâsita selâm siparişine hâcet kalmamış ve diğerrinin bilakis dîdeden nihân olması hasebiyle selâm-ı müştâkânemin tebliğine himmet buyurmalarının niyazıyla beraber her ikisinin makrûn-ı nazar-ı inâyet-i âlîleri buyurulmasını istirhâm eylerim.

Bâki es'adekûmullâh fi'd-dâreyn es-selâmü aleykûm

16 Zilkadeti'l-harâm sene 1315

26 Mart sene 1314 yevmü'l-hamîs

es-Seyyid Muhammed Burhaneddin el-Hüseynî el-Belhî

Üsküdar'da Nuh Kuyusu'nda mukîm iken inşâ edilmiştir.

12) 26 Zilkade 1317 [28.3.1900] Tarihli Mektup

Defter-i Kuyûdât, s.59-60

Bu mektup dahi İbrahim Re'fet³² Efendi'ye yazılmıştır

Ma'rûz-ı dâ'ileridir

Ser-ferâz-ı bülegâ-yı asr ve mümtâz-ı füzelâ-yı Mâverâ'ünnehr'den olup bi-hakkın "Bîdil-i Sâni" itlâkına sezâvâr ve "Bismil" tahallusuyla şöret-eş'âr olan Hacı Molla Muhtar Mahdum el-Havkandî el-Marginânî dâ'ileri duası igtinâm olunur. Zevât-ı 'âlî-makâmdan bulunmuş olmağla ve bundan çend sene mukaddem cezbe-i rahman ile beyâbân-ı şevk u talebde şitâbân ve dâmen der-miyân olarak kat'ı merâhil ve tayy-i menâzil ile mutâf-ı cihâniyân olan Ka'be-i mu'azzamayı tavâf ettikten sonra ser-menzil-i maksûd-ı ins ü cân olan ravza-i mutahhara-i mefhar-i kâ'inât 'aleyhi efzâlû's-salavât ve ekmelü't-tahiyyât Efendimiz Hazretleri'nin şeref-i ziyaret-i 'âlî-behâsıyla şâd-kâm ve senelerce dahi devlet-i mücâveret-i rûh-fezâsıyla makzıyyü'l-merâm olduğunu müte'âkib zuhûr eden rüyasının sevki ve kendisinin kemâl-i şevki ile derbâr-ı ma'dilet-karâra gelmiş ve buradan da Konya'da gencîne-âsâ medfûn olan cenâb-ı Şems ve Mevlâna -kaddesa'llâhu esrâruhumâ- hazerâtının türbe-i şerîfelerinin ziyaretiyle şeref-yâb olarak müddet-i medîde orada ikamet ve istirahat ettikten sonra Bagdâd-ı behişt-âbâda kadar seyr ü seyahat etmek azm ü cezminde olduğundan mâ'adâ Şeyhülislâm Mehmed Cemâleddin Efendi³³ ile

³² İbrahim Re'fet Efendi (1834-1903) "Tarz-ı cedîd" adlı Mevlid sahibi olup düşürdüğü tarihlerle tanınmış divan şairidir. Bkz. İnal, İbnülemin M. Kemal, Son Asır Türk Şairleri, III, 1399-1400.

³³ Mehmed Cemaleddin (1848-1919), Kazasker Halid Efendi'nin oğludur. Rumeli kazaskerliği payesiyle meşihat mektupçuluğu görevinde bulunduğu sırada, 4 Eylül 1891 tarihinde şeyhülislam olmuş ve 17 yıl 6 ay bu makamda bulunmuştur. Bkz. İspirdi, Mehmet, "Mehmed Cemaleddin Efendi", Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ans. c. II, İstanbul 1999, s.118.

mülâkât etmek arzusunda bulunduğundan ve hakkında inşâd etmiş olduğu bir kıt'a-i medhiye ile şeh-süvâr-ı yekke-tâz-ı arsa-i nazm ü beyan olan Mirzâ Bîdil-i Buhârî³⁴ 'aleyhi'r-rahmeti'l-bârînin iki müntehab gazel-i bî-bedelini nazireleri ile beraber şâir-i bî-enbâz Hâce Hâfız-ı Şîrâz'ın gazel-i evveline nezd-i âcizânemde bi'l-bedâhe söylediği naziresini takdim etmek istiyor ise de ikinci mahdûm-ı âcizinin tekessür-i mizacı hasebiyle böyle bir hıdmetten mahrum olduğuma teessüf eylediğimin beyanına mübaderet kılınmış olmağla "**Ki garîb er ne-bered reh be-delâlet be-reved**" mısra'³⁵ mü'eddâsınca fâzıl-ı mûmâ ileyh gibi bir garîbü'd-diyâra delâlet ile vusûl-i matlab ve husûl-i merâmına bâ'is olmalarının istirhâmıyla beraber ve her vechle şâyân-ı 'âtîfet-i 'ulyâ bulunan zevât-ı kirâmdan olduğu müstagni-i beyan-ı bürhân idiğini arz eylerim. Bâkî "es'adekümu'llâhi fi'd-dâreyn"

fi 26 Zilkade sene 1317

ve fi 14 Mart er-Rûmî sene 1316

Seyyid Muhammed Burhaneddin El-Hüseynî el-Belhî

Küçükçamlıca'da Menemenli Küşkü'nün selamlık dairesinde mukîm iken inşâ edilmiştir.

13) 12 Safer 1318 [10.6.1900] Tarihli Mektup

Defter-i kuyûdât, s.66-68

Îlâ Uşak

Bi-minneti Teâlâ

'an İstanbul

Uşak kazasında şeref-mukîm faziletli Mustafa Rüstem Giridî Efendi Hazretlerinin huzûr-ı lâmi'u'n-nûr-ı 'âlîlerine

Ma'rûz-ı dâ'îleridir

Rûz-i vaslem karâr-i dîden nîst

Şeb-i hicrânem âremîden nîst³⁶

Beyt-i cenâb-ı Sa'dî'nin medlûlünce 'îd-i sa'îd-i azhânın ikinci günü tebrik maksadıyla Ebâ Eyyûb-i Ensârî civâr-ı sa'âdet-medârında Şeyh Murâdû'l-Buhârî Dergâh-ı şerîfine gittim ve ihvânü's-safâ (Şeyh Seyyid Abdülkadir ve Seyyid Muhammed Behâ'üddin)'nın ziyaretlerinden sonra âyîn-i tebriki de icra ettim ve lütfen dergâh-ı şerîf-i mezkûru teşrîf buyurdıklarından haber-i meserret-eserini biraderlerim senâ-hânları tebşîr ile kulbe-i ahzânımı ayrıca tenezzülen tenvîr buyuracaklarının va'desinde bulduklarını söylemiş olduklarından dolayı pek çok memnun oldum ve yâdigâr-ı kıymet-dâr addettiğim "Yenâbî'u'l-mevedde"yi hâk-pâyâ takdim etmek üzere dest-i ihtirâma almış olduğum halde ber-muktezâ-yı şîve-i kader muhibb-i pür-ye's-i mahbûb-i Mesîhâ-enfâsa efsûs ki vâsıl olamamıştır.

Ve mülâkât-ı bâhirü'l-berekât-ı seniyyeleri arzusuyla muntazır-ı kudûm-ı mes'adet melzûm-ı 'âlîleri olduktan başka günlerce muhibbân vasıtasıyla taharriyât

³⁴ Mirzâ Abdülkadir Bîdil (1644-1720), Türk asıllı bir şair olup Fars şîrinde Hind üslûbunun önde gelen temsilcilerindendir. Bkz. Revân Ferhâdî, "Bîdil", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ans., c.6, İstanbul, 1992, s.134-135.

³⁵ "Yabancı yol alamaz ise de, işaretler vasıtasıyla gider." Hâfız-ı Şîrâzî'nin bir gazelindendir. Bkz. Hâfız, Dîvân, "Kazvînî-Ganî", s.213

³⁶ "Kavuşacağım günü göremeyecek miyim, ayrılık gecem sükun bulmayacak mı?" Sa'dî-i Şîrâzî'nin bir gazelindendir. Bkz. Külliyyât-ı Sa'dî, çâp-i şeşum, 1370 hş., "Gazeliyyât", s. 98.

icrâsı esnasında Hanyalı şekerci İzzet Efendi ile tatlıca sohbet olunmuş ve merrûl-hızâk olan ifadesi ile bu mehcûr ve müştâkı bî-huzûr eylemiş olup o da bir gün evvel sûb-i maksûda 'azimetleridir. "**Berâ-yi pursiş-i ahvâl-i men ki mî-tersem / Tu ender âyî be-hâne ki men be-hâne ne-bâşem**"³⁷ beyt-i Burhân-ı Hüseyinî mü'eddâsınca fakirhaneyi teşriflerinden bir saat akdem tekyeye 'azîmet ettim ise de aylarca nedâmetimi mucib ve şikayetimi müstelzem olmuştur. Bayramdan birkaç gün mukaddem hastalanıp taht-ı tedavide bulunan Yahya Kemaleddin ve Muhammed Musa nâmlarında iki mahdûm-i âcizin lehü'l-hamd kesb-i âfiyet etmeleriyle ve etibânın tavsiyesine mebni Küçükçamlıca'daki Menemenli Mustafa Paşa Köşkü'nden Heybeliada'sında emanetçi Endriko hanesine nakl-i mekân ettiğim cihetle rakîmetü'd-duânın mutlakan te'hirine bâ'is olmuş olduğunun beyanıyla beraber ve zât-ı fezâyil-simât-ı semûhîleri nâmına hırz-i cân gibi sakladığım kitâb-ı müstetâb-ı mezkûru hâk-pâyâ ne suretle takdim edeceğimin tereddüdünde bulunuyorum ve zât-ı 'âli-yi fâzîlâneleri her vechle alabilirsiniz ki malınızdır ve kimsenin bir diyeceği yok fe-sübhânellah ne güzel malınız var ve ne mükemmel kitabınız var ki kitabınızın ser-levhası "**kul lâ es'elüküm 'aleyhi ecran ille'l-meveddete fi'l-kurbâ**"³⁸ nass-ı celîli ile mücellâ olduktan mâ'adâ ser-â-pâ menâkıb ve fezâyil-i âl-i 'abâ-yı güzîn salavâtu'llâh ve selâmehü 'aleyhim ecma'în hazerâtıyla müzeyyen olduğu cihetle ilâ yevmi'l-cezâ hırz-ı cân-ı ashâb-ı vefâ ve zîver-i eyâdin-i erbâb-ı velâ olacağı "ke'ş-şems fi vasatî'n-nehâr" hüveydâ ve âşikârdır. Li-muharririhi: "**Kitabı ol Süleymân-ı zamanın bir senedir kim / Muhibb-i ehl-i beytin hakk-ı istihkâkın ahkâka**. Zehî vâlid-i buzurgvâr ki âsârı da pek kıymet-dârdır. **Allah rahmet etsin ol şeyh-i bâ-kemâle**" mısra'-ı duâiesini umûmen ehl-i îmân vird-i zebân etse be-câdır ve merhûm-ı müşârün ileyhe min gayri haddin pey-rev olmak üzere âcizâne tahrir ve tanzîm eylediğim medhiye ve kaside-i nev-rûziyeyi³⁹ huzûr-ı lâmi'u'n-nûr-ı ârifânelerine takdim ile teveccühât-ı bî-gâyât-ı seniyyelerinin hakk-ı ehakk-ı fakîrânemde râyegân buyurulmasını istirham eylerim.

Heybeliada

El-fakîr ed-dâ'î

Seyyid Muhammed Burhaneddin el-Belhî

fi 12 Saferü'l-hayr sene 1318 ve fi 28 Mayıs er-Rûmî sene 1316

Yevmü'l-ahad

14) 5 Teşrin-i evvel [1 Temmuz] 1927 Tarihli Mektup

Defter-i Kuyûdât içerisinde müstakil yaprak

Fâzıl-ı muhterem ve şâir-i âlî-himem Burhâneddîn Belhî Efendi Hazretleri'ne arz ve takdîm

Fâzıl-ı muhterem Efendim Hazretleri

³⁷ "Halimi hatınımı sormak üzere eve uğradığımda, korkarım ya ben evde olmazsam."

³⁸ Kur'ân, 23/42: "De ki: Ben buna karşılık sizden akrabalık sevgisinden başka bir ücret istemiyorum."

³⁹ Sözü edilen muhammes medhiye ve murabbâ nevrûziye, Burhaneddin Belhî'nin Nakaratlı Manzûmât ve Şarkıyyât mecmuasında mevcuttur. Süleymaniye Ktp. Yazma Bağışlar 1370/1, s.2-3, 4-8. Nevruziye, S. Nüzhet Ergun'un Türk Şairleri (II,877)'nde yer almaktadır.

Geçirmiş olduğum kazadan dolayı tesliyeti ve birçok âsâr-ı muhabbeti hâvî olarak mahdûm-ı âlîniz Ahmed İsâ Efendi vasıtasıyla irsâline himmet buyurduğunuz iltifatnâmeyi büyük bir memnuniyetle telakkî ettim. Hâsseten ellerinizden öperek arz-ı teşekkürât ederim. Ara sıra birer suretle mazhar-ı taltîfât olduğumu görmek ve düşünmekle mübâhîyim. Vazâif-i şükranîyemin ifâsında vukûa gelmekte olan kusurumun affını 'uluvv-i cenâb-ı fâzilânenizden ümîd eder ve teveccühât-ı seniyyenizin devâmını cân u dilden arzu ettiğimi beyan eyler ve temâdî-i ömr ve âfiyet-i mün'imânenizi Allah'dan dilerim Efendim.

5 Teşrîn-i evvel 1927
Minnetdânınız Abdülhak Hâmid

Sonuç

Seyyid Süleyman ve iki oğlu Abdülkadir ve Burhaneddin, makaleye konu olan Afgan Türkistanı göçmeni Belhî ailesinin en önemli simalarındandır. Türkistan bölgesinde yaşamış, tac ve taht sahibi olmuş, âlim kişiler yetiştirmiş saygın ve köklü bir aileden gelmiş olmaları; kendilerinden günümüze kalan eserleri, bu aileyi önemli kılmaktadır. Sultan Abdülaziz tarafından İstanbul'a davet edilmiş olmaları da sahip oldukları saygınlığı göstermektedir. Seyyid Süleyman ve Abdülkadir Belhî'nin şeyh olarak buldukları Eyüp Murad Buhârî Dergahı, Türkistan bölgesinden gelen muhacirlerin, esnaf ve tüccarların, âlim, sûfî ve devlet adamlarının uğradıkları, konakladıkları ve ağırlandıkları bir yer olmuştur. Dolayısıyla dergâh aracılığıyla Türkistan, İran, Afganistan ve Hindistan'a kadar varan yazışmalar ve görüşmeler yapılmıştır. Mecmuada yer alan mektuplar da Belhî ailesinin farklı ve geniş bir çevreyle kurmuş olduğu münasetslere ışık tutmaktadır.

فاصل محترم و شاعر عالی هم بر هانۀ بلخی افندی عقیقہ تریہ عرضہ و تقدیم
 فاضل محترم افندم عقیقہ تریک

کیمیسه اولدیم قضاوتیه طریقی تسلیمی و بر صوفیه آمار مجتبیٰ حاوی اولدورسه
 ارسالته همت بوردیفکنه التفاتنامه بی بولک برمنو نبله تعلق ایندم خاصه
 اللکزده اویه برک عقیقہ تشکرات ایبرم آرو صوفیه بر صوفیه تله نظر
 تلطیفات اولدیفنی کوریلک و دوستونکله ساهیمیم و طائف تشکریه مان
 ایفاسیم وقوعه کاملکه اولان قصوریلک عفوئی اعلو صواب فاضلینه کوزد
 امید ایبرم و توقیات سینه کون روانی جان و دلینه آرزو استی بکنی
 بنانه ایبار و تماردی عمر و عاقبت منعمانه کزی اللہیزه زیایم افندم

کلاه تشکره اول ۱۹۲۷
 مستبد ایبرم
 عبد الحمید حامد